YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5
MAXSUS SON

Google Scholar · OPEN ACCESS · ULRICHSWEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY · OpenAIRE · ROAD · НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА LIBRARY.RU · Academic Resource Index ResearchBib · ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE · CYBERLENINKA · BASE · INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL · Crossref

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Yuksak intellektual yoshlar hamdo‘stligi–kelajak iqtisodiyot poydevori” talabalar xalqaro festivali doirasida o‘tkazilgan **“O‘zbekistonning “Yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi: mavjud muammo va istiqbolli imkoniyatlar”** mavzusidagi maqolalar to‘plami

ISSN: 2992-8982
https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2024-yil
17-18-oktabr

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 131 sahifa.
E'lon qilishga 2025-yil 19-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:
Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po‘latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
G‘afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o‘qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko‘rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: “Ma’rifat-print-media” MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘zR Tabiat resurslari vazirligi, O‘zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:
““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali
O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 28-fevraldagi 333/5-sonli qarori bilan ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

O'ZBEKISTONDA "YASHIL" IQTISODIYOT XARAJATLARINI DAVLAT BUDJETIDAN MOLIYALASHTIRISHNING AHAMIYATI

Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi
TDIU, 3-kurs talabasi
Email: rosy270305@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot"ga o'tishning ahamiyati yoritilgan bo'lib, bunda bir qator iqtisodchilarning "yashil" iqtisodiyotga oid nazariyalari, shuningdek, davlat budjetidan ajratilgan iqlim o'zgarishlari bilan bog'liq xarajatlar va iqlim o'zgarishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan xarajatlar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: "yashil" iqtisodiyot, "yashil" moliyalashtirish, "yashil" taraqqiyot, "yashil" texnologiyalar, issiqxona gazlari emissiyasi, atrof-muhit, iqlim o'zgarishi.

Abstract: This article covers the importance of the transition to a "green" economy in Uzbekistan, analyzing the theories of a number of economists regarding a "green" economy, as well as the costs associated with climate changes allocated from the state budget and the costs that positively affect climate change.

Key words: "green" economy, "green" financing, "green" development, "green" technologies, greenhouse gas emissions, environment, climate change.

Аннотация: В этой статье освещается важность перехода к "зеленой" экономике в Узбекистане, в которой анализируются теории ряда экономистов о "зеленой" экономике, а также расходы, связанные с изменением климата, выделяемые из государственного бюджета, и расходы, которые положительно влияют на изменение климата.

Ключевые слова: "зеленая" экономика, "зеленое" финансирование, "зеленое" развитие, "зеленые" технологии, выбросы парниковых газов, окружающая среда, изменение климата.

KIRISH

Bugungi kunda insoniyat ko'plab tahdidlar oldida ojiz qolmoqda. Aholi ko'payishi va buning natijasida tabiiy resurslar zaxirasi qisqarib borishi eng dolzarb masalalardan biri hisoblanib, bunday nomutanosibliklar albatta dunyo mamlakatlari o'rtasida vahima uyg'otayotgani hamda ularni tang ahvolga tushib qolayotgani ham bor gap. Jahon amaliyotida hududlarni izchil o'rganish, ularning iqtisodiy va ekologik tizimlarini bir-biriga bog'lagan holda tahlil qilinishiga katta ahamiyat qaratilmoqda. Ekspertlar vaziyatni o'nglash uchun "yashil taraqqiyot" tamoyillarini iqtisodiyotda qo'llash taklifini berishmoqda. Va mazkur masalalar BMT Barqaror taraqqiyot maqsadlarida ham o'z ifodasini topayotgani bizga ma'lum. Albatta mamlakatlarning rivojlanishi hududlarning barqarorligi hamda resurslardan oqilona va samarali foydalanish bilan uzviy bog'liq. Ishlab chiqarish faoliyatini to'g'ri tashkil qilish, uning o'sishi va sohalarning qanchalik uzoq davom etishini ta'minlash esa resurslarning mavjudligiga bog'liq. Bu esa iqtisodiy va ekologik tizimlarni bir-biriga uyg'unligini ta'minlashni talab etadi.

Ishlab chiqarishda uglerod chiqindilarini kamaytirish, "yashil" issiqxonalarni ko'paytirish, avtomobillarni elektrlashtirish hamda "yashil" transport vositalari, "yashil" texnologiyalar asosida suvni qayta ishlash, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini yaratish, ekologik toza va zarari kam bo'lgan mahsulotlarni ishlab chiqarish bugungi kundagi eng dolzarb masalalardan biridir. "Yashil" iqtisodiyotni shakllantirish va rivojlantirish barcha mamlakatlar o'rtasida ham, O'zbekiston uchun ham ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. "Yashil" iqtisodiyotga o'tish O'zbekistonga ko'plab afzalliklar olib keladi. Yuqorida ta'kidlanganidek, aholi sonining ko'payishi, albatta,

daromadlar oʻsishiga olib keladi. Bunday vaziyatda, energetika resurslariga talabning oshishi kuzatiladi. “Yashil” iqtisodiyotning muhim komponenti hisoblangan qayta tiklanuvchi energiya manbalarini yaratish va foydalanish uchun Oʻzbekistonda yetarlicha salohiyat mavjud. Xalqaro moliyaviy institutlarning hisob-kitoblariga qaraydigan boʻlsak, respublikamizdagi muqobil energiyaning zaxirasi xususan quyosh energiyasining yillik zaxirasi 270 million shartli yoqilgʻi ekvivalentiga teng.

Mamlakatimizda “Yashil” iqtisodiy oʻsishni ragʻbatlantirish, resurslardan oqilona foydalanish, “yashil” investitsiyalarni jalb qilish hamda global miqyosda yuz berayotgan ekologik inqirozning salbiy oqibatlarini yumshatish maqsadida Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 5-oktabrdagi PQ-4477-son qarori bilan 2019 - 2030-yillar davrida Oʻzbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga oʻtish strategiyasi tasdiqlandi.[1] Ammo 2020- yil mamlakatda koronavirus (COVID 19) pandemiyasi tufayli ushbu strategiyani jadal suratlarda amalga oshirish imkoniyati cheklandi.

Bundan tashqari, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-dekabrdagi “2030-yilgacha Oʻzbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga oʻtishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish boʻyicha chora-tadbirlar toʻgʻrisida” qarori tasdiqlandi va aniq maqsadlar belgilab olindi.[2] Qarorga muvofiq, 2030-yilga qadar yalpi ichki mahsulot birligiga nisbatan issiqxona gazlari emissiyasini 2010-yilgi koʻrsatkichdan 35 foizga kamaytirish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarining ishlab chiqarish quvvatini 15 GVtga oshirish va ularning ulushini elektr energiyasini ishlab chiqarish umumiy hajmining 30 foizidan koʻprogʻiga yetkazish, suvni tejovchi texnologiyalarni joriy etish, oʻrmon fondi zaxiralarini 90 million kub metrdan oshirish belgilandi. Shuningdek, 2030-yilga qadar metan emissiyasini 2020-yilga nisbatan kamida 30 foizga kamaytirish hamda “yashil” texnologiyalarni ishlab chiqarish uchun moliyaviy ragʻbatlantirish kabi masalalar belgilandi.

ADABIYOTLAR SHARHI

“Yashil iqtisodiyot”ga oʻtishdagi muhim masalalardan biri bu, albatta, moliyalashtirish hisoblanadi. Koʻplab adabiyotlarda “yashil” yoki “ekologik” moliya kabi atamalarning umumqabul qilingan taʼriflari mavjud emas. Aksariyat adabiyotlarda “yashil moliyalashtirish” tushunchasiga taʼrif berilmagan. Ammo, umumiy olganda yashil moliya deganda ekologik toza, past uglerodli loyihalarni amalga oshirishda, ekologik atrof-muhitni yaxshilashga qaratilgan investitsiyalar va boshqa shunga oʻxshash moliyaviy dastaklar yigʻindisini tushunish mumkin. Atrof-muhit muhofazasini amalga oshirishni moliyaviy mablagʻlarsiz tasavvur etib boʻlmaydi. Shu bois Gorbacheva T.A. va Bunevich K.G. oʻz tadqiqotlarida “Yashil moliya”, “Yashil investitsiyalash” kabi tushunchalar haqida izlandilar. “Yashil moliya” vositalari nafaqat iqtisodiy foyda olish balki atrof-muhit muhofazasi uchun ham moʻljallangan, deya fikrlarini bayon etishgan.[3]

Bundan tashqari, Patrik Söderholm oʻzining tadqiqotlarida 5 ta asosiy muammoni tahlil qilgan. Bular, tarqalgan va tobora global tus olayotgan ekologik xavflarga qarshi kurash, barqaror texnologik oʻzgarishlarni faqat ozgina emas, balki tubdan amalga oshirish; yashil kapitalizm va anʼanaviy biznes-ssenariyning noaniqligi; davlatning roli va tegishli siyosat aralashmalarini ishlab chiqish; taqsimot bilan bogʻliq masalalar va ularning taʼsirini hisobga olish. [4]

Bu borada mamlakatimiz olimlari va tadqiqotchilari tomonidan ham atroflicha oʻrganilgan boʻlib, jumladan, Xashimova S.N. oʻz tadqiqotlarida “yashil” iqtisodiyotga oʻtish zaruriyati, omillari, tamoyillari va konsepsiyasi yoritilgan. “Yashil” iqtisodiyotga oʻtish jarayonini moliyalashtirish, “yashil energetika”ni barqaror rivojlantirish, ekologik siyosat va uni amalga oshirish mexanizmlari, Oʻzbekistonda “yashil” iqtisodiyotga oʻtishning ustuvor yoʻnalishlari va xorij tajribasi bayon etilgan.[5]

Urunbayev S.S esa bugungi kunga qadar tabiiy kapitalni jamgʻarish bilan bogʻliq boʻlgan iqtisodiy jarayonlar, yashil iqtisodiyot modellari va tamoyillaridan keng foydalanish va shu bois, iqtisodiy va ekologik muammolarning oʻzaro bogʻliqligiga asoslangan yashil iqtisodiyot isteʼmol va ishlab chiqarishning amaldagi iqtisodiy modelini cheklovchi mexanizmga aylanishi mumkinligi haqida oʻz tadqiqotlarida izlanishlar olib borgan. [6]

T.K Iminov, A.V. Vahobov, T.Z. Teshaboyev va M.T. Boʻtaboyevlarning tadqiqotlarida “yashil” iqtisodiyotni amalda qoʻllashda xorij tajribasi, sanoatni rivojlantirishda iqtisodiy va ekologik muammolar izchil oʻrganilgan. [7]

Jahon tajribasidan maʼlum boʻlishicha, iqtisodiyotda “yashil” texnologiyalardan foydalanish aholining yashash sifatiga ijobiy taʼsir koʻrsatibgina qolmay, shaharlardagi hayotning qulaylashishi, bolalar oʻlimining qisqarishi, oʻrtacha umr koʻrish davomiyligining uzayishiga ham ijobiy taʼsir koʻrsatadi. Shuning uchun xalqaro miqyosda erishilgan natijalarga tayanish orqali tadqiqotlarni amalga oshirish hanuzgacha muhim metodologik ahamiyat kasb etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda statistik jadvallardan, qiyosiy tahlillar, maʼlumotlarni guruhlash, abstrakt-mantiqiy fikrlash, induksiya va deduksiya usullaridan foydalangan holda iqtisodiyotni rivojlantirish uchun taʼlim va fan oʻrtasidagi

hamkorlikning ahamiyati aks ettirilgan. Shuningdek, bir nechta iqtisodchilarning ushbu mavzu bo'yicha o'rgangan tadqiqotlari tahlil qilingan.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston iqtisodiyoti tabiiy zaxiralardan foydalanish borasida tobora samarali harakatlarni olib bormoqda va so'nggi 30 yil ichida materiallar, energiya, uglerod chiqindilari va suv bo'yicha samaradorlik oshgan. Ammo, ular markaziy Osiyo va Sharqiy Yevropa, Kavkaz va Markaziy Osiyo mintaqasidagi o'rtacha ko'rsatkichlardan ancha past bo'lib qolmoqda. Mamlakatimiz taraqqiy etishiga qaramay, tabiiy zaxiralardan foydalanish hajmi o'sib, tabiiy kapitalga nisbatan bosim ortmoqda. O'zbekistonda issiqxona gazlari chiqindilarining umumiy hajmi Markaziy Osiyodagi mamlakatlar orasida Qozog'istondan keyin ikkinchi o'rinda, yalpi ichki mahsulot (YAIM) birligiga nisbatan to'g'ri keladigan chiqindilar bo'yicha esa dunyoda beshinchi o'rinni egallagan.

O'zbekistonda yashil rivojlanishni qo'llab-quvvatlash maqsadida Birlashgan Millatlar Tashkiloti Taraqqiyot dasturi (BMTTD) hamda Fransiya Taraqqiyot agentligi (FTA) o'zining "O'zbekiston Respublikasida barqaror rivojlanishni moliyalashtirish" loyihasi bo'yicha kelishuv imzoladi. Bu loyiha mamlakat moliyasidan samarali foydalanish moliyalahtirish uchun zarur bo'lgan davlat va xususiy resurslarni jalb qilishga qaratilgan bo'lib, "yashil budjetlashtirish, "yashil" loyihalarga investitsiya jalb qilish, moliyaviy vositalarni joriy etish orqali yashil rivojlanishga ko'maklashishga qaratilgan.

BMTTD yordamida O'zbekiston iqlim budjetini markirovkalash (IBM) modelini ishlab chiqish hamda joriy qilishga o'z e'tiborini qaratgan. IBM modeli budjet qarorlarida iqlim o'zgarishi bilan bog'liq bo'lgan masalalarga ko'proq e'tibor qaratish va ushbu faoliyat yuzasidan amalga oshirilgan strategiyalarni kuzatishga asoslangan. IBM modelining dastlabki natijalari 2023-yil "Fuqarolar uchun budjet" doirasida taqdim etilgan va bu natijalar "Iqlim o'zgarishi bilan bog'liq davlat xarajatlari va institutsional tahlil" ya'ni CPEIR natijalariga mos keladi.

1-jadval. Davlat budjetidan ajratilgan iqlim o'zgarishlari bilan bog'liq xarajatlar. [8]

2022-yil	Jami iqlim o'zgarishi bilan bog'liq "ijobiy" xarajatlar	Iqlim ta'sirini yumshatish bilan bog'liq "ijobiy" xarajatlar	Iqlim o'zgarishiga moslashish bilan bog'liq "ijobiy" xarajatlar	Iqlim o'zgarishi bilan bog'liq "salbiy" xarajatlar (barchasi ta'sirini yumshatish bo'yicha)
Jami xarajatlar, milliard so'mda	26 302,4	612,7	25 414,8	1 006,0
Jami davlat budjeti xarajatlariga nisbatan foizda	11,1%	0,3%	10,7%	0,4%

O'zbekiston Davlat budjetining 11,1 foizi iqlim o'zgarishi natijalarini qo'llab-quvvatlashga ajratilgan va ularning katta qismi iqlim o'zgarishiga moslashish bilan bog'liq. Bundan tashqari, tahlil natijasida Davlat budjetining 0,5 foizidan kam bo'lgan qismi esa iqlim o'zgarishi bilan bog'liq faoliyat natijalariga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi xarajatlarini tashkil etgan (1-jadval).

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi birinchi marta 4,25 trillion so'm miqdoridagi "yashil" suveren obligatsiyalar hamda qiymati 660 million dollarga teng bo'lgan xalqaro obligatsiyalarini London fond birjasiga joylashtirdi. Ushbu faoliyatdan tushadigan daromadlar suvni tejaydigan texnologiyalar yaratish, temir yo'l va matro transportini rivojlantirish, sanitar tozalash ishlarini tashkillash va suv inshootlarini qum bosishidan asrash uchun ihota daraxtzorlarini barpo etish kabi maqsadli yashil loyihalarni moliyalashtirishga qaratilgan.[8]

Iqlim o'zgarishi bilan bog'liq masalalar O'zbekiston hududida amalga oshirilayotgan islohotlar samaradorligiga, asosan kambag'allikni qisqartirish, iqtisodiy o'sish, shuningdek, oziq-ovqat va ekologik xavfsizlikni saqlash borasida salbiy ko'rsatgichlar o'sib bormoqda. Bu vaziyatni barqarorlashtirish maqsadida esa iqlim o'zgarishini yumshatish, unga moslashish hamda iqtisodiy o'sishning "yashil" va inklyuziv modelini rag'batlantirishga e'tibor qaratilmoqda. Ushbu davr mobaynida iqlimga ijobiy ta'sir qilayotgan xarajatlar o'sdi.

2-jadval. 2020-2022-yillarda funksional tasniflar kesimida iqlimga ijobiy ta’sir ko‘rsatadigan xarajatlar (milliard so‘mda). [9]

Funksional tasniflash sektori	Funksional tasniflash guruhi	2020-yil		2021-yil		2023-yil	
		Mlrd so‘m	%	Mlrd so‘m	%	Mlrd so‘m	%
Keng aholiga xizmat ko‘rsatish	Qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyat organlari, davlat boshqaruvi, moliya va fiskal munosabatlar, tashqi ishlar idoralari	289,4	2%	1 442,1	9%	4 233,7	16%
Iqtisodiy munosabatlar	Qishloq xo‘jaligi, o‘rmon xo‘jaligi, baliqchilik va ovchilik qilish	6 402,7	43%	8 212,8	49%	13 618,0	52%
	Transport	5 073,2	34%	2 607,6	16%	3 509,7	13%
	Iqtisodiy munosabatlar (boshqa guruhlarga taalluqli bo‘lmagan)	0,3	0%	9,5	0%	153,5	1%
Atrof-muhit muhofazasi	Atrof-muhit muhofazasi (boshqa guruhlarga taalluqli bo‘lmagan)	242,3	2%	317,8	2%	0,9	0%
Uy-joy kommunal xo‘jaligi	Suv ta’minoti	2 000,7	13%	3 017,0	18%	3 193,6	12%
	Ko‘chalarni yoritish	155,4	1%	174,2	1%	212,8	1%
	Boshqa toifalarga kiritilmagan uy-joy kommunal xizmatlar	170,2	1%	431,6	3%	805,4	3%
Ijtimoiy himoya	Sohilbo‘yi mintaqasini rivojlantirish xarajatlari	180,1	1%	129,3	1%	11,9	0%
	Boshqa toifalarga taalluqli bo‘lmagan ijtimoiy himoya masalalari	364,7	2%	468,0	3%	563,0	2%
Jami:		14 878,9	100%	16 809,8	100%	26 302,4	100%

2-jadvaldan ko‘rishimiz mumkinki, iqlim bo‘yicha xarajatlar turli sektorlar va guruhlar doirasida notekis taqsimlangan. Qishloq xo‘jaligi, o‘rmon xo‘jaligi, baliqchilik va ovchilikda iqlimga ijobiy ta’sir ko‘rsatayotgan xarajatlarning eng katta ulushini ya’ni 2020-2023-yillar oralig‘ida mos ravishda 43%, 49% hamda 52%ni tashkil qilgan. Keyingi o‘rinlarda esa transport va suv ta’minoti sohalari qolganlariga nisbatan yuqoriroq ko‘rsatgichlarni tashkil etgan .

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 8-avgustdagi Jahon banki bilan birgalikda “Energetika islohotlari uchun innovatsion uglerod resurslarini qo‘llash” loyihasini amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-271-son qarori qabul qilindi. Bunda, 2030-yilgacha “Energetika islohotlari uchun innovatsion uglerod resurslarini qo‘llash” (iCRAFT) loyihasi uchun 46,25 mln AQSh dollari miqdorida mablag‘ ajratilishi kelishildi. “Yashil” iqtisodiyotga o‘tish va o‘sishni ta’minlash dasturida belgilangan vazifalarni bajarish, asosan, sanoatning kam uglerodli rivojlanishini ta’minlash maqsad qilib belgilandi. Loyiha quyidagi maqsadlarga yo‘naltirilishi belgilab olindi.

3-jadval. “Energetika islohotlari uchun innovatsion uglerod resurslarini qo‘llash” (iCRAFT) loyihasi. [8].

Asosiy yo‘nalishlar	**Moliyalashtirishning taxminiy miqdori (mln AQSH doll.)**
1-komponent: Qisqartirilgan emissiyalarni sotib olish	
1.1-subkomponent: UNFCCC talablari asosida monitoring, hisobot va tekshirish (MRV) tizimini ishlab chiqish	6,00
Issiqxona gazlari kadastri	
Issiqxona gazlari reyestri	
Uglerod birliklari reyestri	
Ma’lumot va axborot markazi	

1.2-subkomponent: “Yashil” o‘sish va uglerod savdosi bo‘yicha quyidagi vazirlik va idoralarning salohiyatini oshirish: Iqtisodiyot va moliya vazirligi, Energetika vazirligi, Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi, Strategik islohotlar agentligi, Gidrometeorologiya xizmati agentligi	2,00
1.3-subkomponent: Parij bitimi 6-moddasiga muvofiq Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzurida Loyihani amalga oshirish guruhini tashkil etish.	7,00
Milliy qonunchilik bazasini tayyorlash	
Loyihani amalga oshirish guruhi (markazi)ning nizomini tayyorlash	
UNFCCC talablari asosida loyihani ko‘rib chiqishning milliy qoidalarini tayyorlash	
Xalqaro bozorlarda birinchi uglerod sotilishiga qadar moliyalashtirish (ish haqi, texnika)	
“Yashil energiya” sertifikatlari yagona elektron platformasini ishga tushirish	
2-komponent: Iqlim o‘zgarishi oqibatlarini yumshatish natijalarini sotib olish	
2.1-subkomponent: Energy Sector Reforms	18,00
2.2-subkomponent: Energiya tariflari (subsidiya) islohotlari va unga taalluqli bo‘lgan aloqa kampaniyalari	2,00
Samarali tarif siyosati, narxlarni shakllantirish va amalga oshirish	
Aloqa kampaniyalarini ishlab chiqish	
2.3-subkomponent: Ijtimoiy zaif uy xo‘jaliklarini energiya tariflari islohotlaridan himoya qilish bo‘yicha ijtimoiy yordam faoliyati	5,00
2.4-subkomponent: Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish hamda energiya samaradorligini oshirish choralarini ishlab chiqish va pilot loyihalarini amalga oshirish	5,00

Loyiha 2 ta komponentlarni o‘z ichiga olgan bo‘lib, 20,0 mln AQSh dollari miqdoridagi moliyalashtirish hajmiga ega “Qisqartirilgan emissiyalarni sotib olish shartnomasi” komponenti hamda 25,0 mln AQSh dollari miqdoridagi moliyalashtirish hajmiga ega “Oqibatlarni yumshatish natijalarini sotib olish shartnomasi” komponentidan iborat (3-jadval).

XULOSA VA TAKLIFLAR

O‘zbekiston Markaziy Osiyo davlatlari orasida birinchi bo‘lib “yashil” iqtisodiyotni rivojlantirishga qaratilgan islohotlarni boshlab berdi.

“Yashil iqtisodiyot”dan davlat yoki biznes emas, balki, eng avvalo, oddiy odamlar foyda ko‘rishi zarur. Uning ijtimoiy ahamiyatini ham aynan shunda ko‘rishimiz mumkin. Jahon tajribasi hamda yurtimiz iqtisodchilarining tahlillaridan ma’lum bo‘lishicha, iqtisodiyotning turli tarmoqlarida “yashil texnologiyalar”ni joriy etish aholining yashash sifatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Buning natijasida shahardagi hayot qulaylashishi, bolalar o‘limi qisqarishi, o‘rtacha umr ko‘rish davomiyligi uzayishi kabi muammolar ham o‘z yechimini topadi. Lotin Amerikasi va Afrikaning ayrim mintaqalarida esa hatto tashqi migratsiya oqimlari qisqarib, inson kapitalining rivojlanishi kuzatilgan.

Albatta, “yashil iqtisodiyot” faqat energetika sohasini isloh qilishdan iborat emas, balki, toza ichimlik suvi muammolari, qishloq xo‘jaligidagi yangi innovatsiyalar, oziq-ovqat xavfsizligi, shaharlar barqarorligi, chiqindilarni oqilona boshqarish, o‘rmon hududlarini kengaytirish, cho‘llanishni maksimal kamaytirish kabi ko‘p qirrali va keng tarmoqli chora-tadbirlar kirib ketadi.

Unutmaslik kerakki, O‘zbekiston BMTning Barqaror taraqqiyot maqsadlari hamda Iqlim bo‘yicha Parij bitimiga ham qo‘shilgan. Bu shuni anglatadiki, har ikkala hujjat ham hukumatlar zimmasiga “yashil taraqqiyot” talablarini bajarish majburiyatini yuklaydi. Demak, ertami kechmi “yashil iqtisodiyot”ga baribir o‘tishimiz kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 04.10.2019 yildagi PQ-4477-son “2019 – 2030-yillar davrida O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori.- https://lex.uz/docs/-4539502
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 02.12.2022 yildagi PQ-436-son “2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori,- https://lex.uz/docs/-6303230
3. Буневич, К. Г., & Горбачева, Т. А. «Зеленые» тенденции в развитии мировой финансовой системы. Вестник Московского университета имени СЮ Витте. Серия 1: Экономика и управление, (1 (40)), 5260.
4. Söderholm, Patrik. "The green economy transition: the challenges of technological change for sustainability." Sustainable Earth 3.1 (2020):

5. Xashimova S. “Yashil iqtisodiyot”-T.: “Ma’rifat”, darslik, 2024 -bet 224.
6. Urubayev S.S “Yashil iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va rivojlanishi”-Arxitektura.Qurilish.Dizayn, 2024 -bet 425
7. Иминов Т.К., Ваҳобов А.В., Тешабоев Т.З., Бўтабоев М.Т. «Зелёная экономика» как основа устойчивого развития. Монография. Т: «Алоқачи», 2019, bet 480.
8. O‘zbekiston Respublikasiva Iqtisodiyot va moliya vazirligi “Iqlim o‘zgarishi bo‘yicha moliyalashtirish, salohiyatni oshirish va xalqaro hamjamiyatning texnologiyalarni uzatish to‘g‘risi”dagi MILLIY AXBOROTNOMA, 2023
9. “Iqlim o‘zgarishi sohasida davlat xarajatlari va institutsional tahlil: O‘zbekiston” CPEIR // BMT Taraqqiyot Dasturi (BMTTD), 2023.

MUNDARIJA

YOSHLAR – ERTAMIZ EGALARI! 5
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna

ОСНОВНЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ ОЦЕНКИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НАЛОГОВЫХ ОРГАНОВ И ПОДХОДЫ В СОВРЕМЕННОСТИ 6
Абдурахимов Аброр Зафарович, Файзиев Фаррух Абдуллахожаевич

O‘ZBEKISTONNING “YASHIL IQTISODIYOT”GA O‘TISH STRATEGIYASI: MAVJUD MUAMMO VA ISTIQBOLLI IMKONIYATLAR 13
Akramova Aziza Abduvohidovna

“O‘ZBEKISTONNING “YASHIL IQTISODIYOT”GA O‘TISH STRATEGIYASI: MAVJUD MUAMMO VA ISTIQBOLLI IMKONIYATLAR” 20
Eldorbekov G‘ofurbek Iskandarbek o‘g‘li

BARQAROR KELAJAK UCHUN BudjetLASHTIRISH: YASHIL TASHABBUSLAR UCHUN DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISH 27
Meyliev Obid Raxmatullayevich, Gofurova Kamola Xayrulla qizi

UZBEKISTAN’S STRATEGY FOR TRANSITION TO “GREEN ACCOUNTING”: EXISTING PROBLEMS AND PROMISING OPPORTUNITIES 32
Ochilov Farxodjon Shavkatjon ugli, Hamroyeva Sevinchbonu Hamroyevna

O‘ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA SUN’IY INTELLEKTNING O‘RNI: URBANIZATSIYA SHAROITIDA EKOLOGIK VA IQTISODIY INTEGRATSIYALASHUV 37
Kuvatova Oliya Sheraliyevna, Husenov Muhriddin Bahriddinovich

UZBEKISTAN’S TRANSITION TO A GREEN ECONOMY STRATEGY: CURRENT CHALLENGES AND PROMISING OPPORTUNITIES 43
Ikromova Munisa Ikrom qizi

O‘ZBEKISTONDA “YASHIL” IQTISODIYOT XARAJATLARINI DAVLAT BUDJETIDAN MOLIYALASHTIRISHNING AHAMIYATI 48
Isaxonova Ruxshona Muzaffar qizi

YASHIL IQTISODIYOTNING DOLZARBLIGI HAMDA BARQAROR TARAQQIYOTGA TA’SIRI 54
Isroilov Eldorbek Elyorbek o‘g‘li

GREEN FINANCE IN UZBEKISTAN: ADVANCING SUSTAINABLE DEVELOPMENT THROUGH INNOVATIVE STRATEGIES 60
Jenisbekova Nazerke Jenisbekovna Yuldasheva Nadira Viktorovna

“YASHIL IQTISODIYOT”GA O‘TISH STRATEGIYASI: O‘ZBEKISTON VA XITOY 69
Lazimov Ilhombek Komil o‘g‘li, Nazarov Nodirjon Namoz o‘g‘li

O‘ZBEKISTONNING YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISH JARAYONIDA XORIJ TAJRIBALARINI JORIY ETISH ORQALI SAMARADORLIKKA ERISHISH TAMOYILLARI 77
Mamayusupova Shohina Ulug‘bek qizi

СТРАТЕГИЯ ПЕРЕХОДА УЗБЕКИСТАНА К “ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКЕ”: СУЩЕСТВУЮЩИЕ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ. 83
Махмудова Юлдузхон Бахромжон кизи

O‘ZBEKISTONNING “YASHIL IQTISODIYOT”GA O‘TISH STRATEGIYASI: MAVJUD MUAMMO VA ISTIQBOLLI IMKONIYATLAR 89
Mirzohamdamov Abdurasul Ravshan o‘g‘li, Beknazarov Zafarjon Ergashevich

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

O‘ZBEKISTONNING “YASHIL IQTISODIYOT”GA O‘TISH STRATEGIYASI VA BU ORQALI BARQAROR IQTISODIYOTGA ERISHISHI: MAVJUD MUAMMO VA ISTIQBOLLI IMKONIYATLAR........94
Saydamatova Muxlisabonu Rasuljon qizi

СТРАТЕГИЯ ПЕРЕХОДА УЗБЕКИСТАНА К “ЗЕЛЕНОЙ ЭКОНОМИКЕ”: СУЩЕСТВУЮЩИЕ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ 100
Усмонов Дониёр Ибрагимович, Насырходжаева Диляфруз Сабитхановна

NEW INSURANCE PRODUCTS IN GREEN ECONOMY: NEW OPPORTUNITIES AND RISKS IN THE FINANCIAL SECURITY CONTEXT........110
Xodjaraxmanova Nazira Bakhtiyar kizi

PRIORITY DIRECTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF GREEN ECONOMY IN UZBEKISTAN........117
Yo‘ldoshev Ozodbek Abduvohid o‘g‘li

QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA RESURSLARINI MOLIYALASHTIRISHGA OID LOYIHALARINI AMALGA OSHIRISH VA ULARNING STATISTIKASI........122
Yoqubboyev Ilhomjon G‘ulomjon o‘g‘li

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2024-yil 17-18-oktabr, № 5 maxsus son

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz